

Nr 28

*Utlåtande i anledning av motioner om bättre arbetarskydd m. m.
inom vissa yrkesområden.*

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 242 av herr *Augustsson* och herr *Helge Karlsson* samt II: 280 av herr *Johansson* i Norrköping m. fl. hemställes, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning om förutsättningarna för en bättre kontroll av yrkeshygien, arbetarskydd och sociala trygghetsåtgärder på sådana yrkesområden, där detta med hänsyn till konsumenter, anställda, dessas anhöriga och samhällets intresse härav är angeläget, samt att därvid i första hand måtte övervägas sådana kompletteringar av kapaciteten hos yrkesinspektionen, att de i motionerna nämnda olägenheterna bättre än hittills kan bemästras.

Motionärerna anför, att det inom växande branscher tillkommer en ny småföretagsamhet. En undersökning i Stockholm rörande bilbranschen visar att det vid sidan om bilhandelsföretag och bilverkstäder som är organiserade inom Motorbranschens riksförbund finns ett växlande antal »rörelser» som i undersökningen preliminärt angivits till ca 1 300. I flertalet fall torde dessa företag inte ha registrerad firma, inte vara anmälda till dåvarande varuskattekontor och inte redovisa socialkostnader för anställd personal etc. I åtskilliga fall motsvarar dessa företag — anför motionärerna — ej heller på långt när de minimikrav som ställs på lokaler, säkerhet och hygien. En verksamhet under dylika otillfredsställande förhållanden uppfyller inte rimliga krav för att arbetet skall kunna utföras med erforderlig precision och utan risk för att de arbetande ådrar sig allvarliga men. Också riskerna för direkta olyckshändelser och skador i arbetet blir större, och i många fall blir verksamheten mycket riskabel från brandskyddssynpunkt.

Motionärerna uttalar att även en stor del av den irreguljära bilhandeln kan präglas av missförhållanden som innebär allvarliga riskmoment för de anställda. Utebliven skatteredovisning eller inbetalning av sjukförsäkringsavgifter eller underlåtenhet att ombesörja grupplivförsäkring kan ställa personalen eller deras efterlevande i olyckliga situationer. Hälsovårds-, yrkesskydds- och säkerhetssynpunkter talar för en starkare kontroll t. ex. från yrkesinspektionens sida. Yrkesinspektionen och jämförliga institutioner har emellertid f. n. ej möjlighet att följa alla dylika företeel-

ser på det aktuella yrkesområdet. Det är angeläget att berörda missförhållanden uppmärksammas och belyses i syfte att man skall finna former för lämpliga åtgärder.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttranden över motionerna från arbetarskyddsstyrelsen och riksförsäkringsverket och har berett Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO) samt Svenska företagares riksförbund tillfälle att yttra sig.

Arbetarskyddsstyrelsen lämnar följande redogörelse för yrkesinspektionens organisation och verksamhet.

Yrkesinspektionen utövar tillsyn över efterlevnaden av arbetarskydds- och arbetstidslagstiftningen. Denna tillsyn utövas genom tjänstemännen vid allmänna yrkesinspektionen, kommunala tillsynsmän samt specialinspektörer. För den allmänna yrkesinspektionen finnes elva yrkesinspektionsdistrikt med för närvarande tillsammans 147 inspekterande tjänstemän. Håri ingår den personal, som erhöles då det fr. o. m. 1968 uppdrogs åt Arbetarskyddsverket att ha tillsyn över tillämpningen av arbetstidsbestämmelserna i vägtrafikförordningen. Antalet vid den allmänna yrkesinspektionen registrerade arbetsställen uppgår till 75 000, vartill kommer de icke registrerade arbetsställena, bl. a. de i motionerna omnämnda, samt de arbetsställen, som faller under den kommunala tillsynen, för närvarande uppgående till ca 86 000.

Inom varje kommun biträdes den allmänna yrkesinspektionens tjänstemän av en eller flera enligt arbetarskyddslagen utsedda kommunala tillsynsmän vid tillsyn av arbete som bedrivs utan användande av maskinella hjälpmedel eller ångpannor, kokare eller andra tryckkärl samt vari i regel användes färre än tio arbetstagare. Arbetarskyddsstyrelsen är chefsmyndighet för yrkesinspektionen och äger besluta om jämkning av gränsen mellan yrkesinspektörs och kommunal tillsynsmans befogenhet. Det åligger kommunal tillsynsman att inom sitt verksamhetsområde hålla sig noga underrättad om tillkomsten av nya arbetsställen, vilka är underkastade yrkesinspektionens tillsyn, samt att hos vederbörande yrkesinspektör anmäla om nytt arbetsställe tillkommit.

Styrelsen är i hög grad medveten om behovet av en intensifiering av tillsynsverksamheten inte blott i de hänseenden som motionärerna berört. I sin långtidsbedömning har styrelsen framhållit att ett fortlöpande behov av personalförstärkning föreligger för yrkesinspektionen. För att bättre kunna utnyttja befintliga resurser har styrelsen 1968 utfärdat nya föreskrifter för den kommunala tillsynen över arbetarskyddslagstiftningens efterlevnad och därvid överfört vissa arbetsställen från yrkesinspektörs till kommunal tillsynsmans tillsyn.

Styrelsen erinrar vidare om att Kungl. Maj:t den 1 oktober 1965 uppdragit åt styrelsen att utreda frågan om effektivisering av tillsynen å arbetar-

skyddslagstiftningens efterlevnad vid mindre arbetsplatser och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i ämnet. Denna utredning pågår och torde komma att utvisa i vilka hänseenden det är möjligt att genom personalförstärkning vid yrkesinspektionen och eventuell omorganisation av den kommunala tillsynen förbättra arbetarskyddstillsynen vid de mindre arbetsstäl-
lena.

Styrelsen anser, att vad av motionärerna anförts bör beaktas och att särskild hänsyn därvid bör tagas till den sociala otrygghet för arbetstagarna, som kan följa av den svaga ekonomiska ställning och korta varaktighet som ofta utmärker ifrågavarande slag av företag. Med hänsyn till den vid styrelsen pågående utredningen föreslås emellertid, att den i motionerna yrkade utredningen begränsas till att avse en härför lämplig ort i riket, då resultatet av en på detta sätt geografiskt och eventuellt till vissa branscher begränsad utredning lika väl torde komma att lämna en förhållandevis klar och allmängiltig bild av missförhållandenas omfattning och vilka åtgärder som lämpligen kan vidtagas för att i möjligaste mån eliminera dessa.

Riksförsäkringsverket erinrar om att det författningsenligt åligger arbetsgivare, som under ett år utgivit lön med minst 300 kronor till anställd, att lämna arbetsgivaruppgift, i regel till vederbörande lokala skattemyndighet, som skall kontrollera att uppgiftsskyldigheten fullgöres. Har uppgift ej lämnats eller kan avgiftsunderlaget av annat skäl ej tillförlitligen beräknas, skall en skälighetsuppskattning av avgiftsunderlaget ske. När det gäller sådana mer eller mindre tillfälliga företag som avses i motionerna har de lokala skattemyndigheterna uppenbarligen små möjligheter att förskaffa sig kännedom om verksamheten och att få uppgifter för att fastställa avgiftsunderlag. Till följd härav kommer företagen ibland att ej debiteras några avgifter för anställd personal. De anställdas och deras efterlevandes lagfästa rätt till förmåner från de obligatoriska socialförsäkringsgrenarna är emellertid inte i något avseende beroende av att arbetsgivaravgifter påförs eller erläggs. Däremot kan, om avgiften ej erläggs, förluster riskeras i fråga om förmåner som grundas på avtal mellan arbetsmarknadens parter.

LO har i en rad olika sammanhang givit uttryck för den oro organisationen hyser beträffande de återverkningar som teknisk utveckling och rationalisering medfört för arbetsmiljön. Hela det område som arbetarskyddet har att ta ansvar för har i takt med denna utveckling blivit alltmer komplicerat. Utvecklingen har medfört betydande vidgning av de risker som återverkar på människans totala hälsotillstånd. Bl. a. har de yrkeshygieniska riskerna tenderat att bli avsevärt mer komplicerade, dels genom arbetslivets dynamik, dels genom införandet av nya ämnen, produkter och produktionsmetoder. Därtill kommer alla de hälsorisker som har samband med teknisk planering av arbetsplatser och där arbetsutformningen inte sällan strider mot fysiologiska och psykologiska behov. Dessutom blir de mentalhygieniska aspekterna på arbetsplatsutformningen mer och mer aktuella.

I en nyligen utförd enkät, som är avsedd att spegla LO-medlemmarnas uppfattning om hälsorisker i arbetsmiljön, visar det sig i dag att 82 % bedömer att risk för ohälsa föreligger. 20 % motiverar denna uppfattning med att de någon gång insjuknat i en sjukdom som de anser stå i samband med utlösande faktorer i arbetsmiljön.

LO har vid en rad olika tillfällen påtalat att arbetarskyddsverket och yrkesinspektionen har alltför knappa resurser, vilket bl. a. medfört att inspektionen besöker företagen med alltför långa tidsintervaller. Trots en viss upprustning under senare år är resurserna i fråga om yrkeshygienisk expertis med erforderliga instrument och utrustning för kontroll av den yrkeshygieniska situationen i företagen inte i nivå med behoven.

LO anser att det snarast bör framläggas en plan för en utbyggnad av arbetarskyddsverkets och yrkesinspektionens kapacitet. En sådan plan bör lämpligen utarbetas inom socialdepartementet. Den nu pågående upprustningen inom yrkesinspektionen måste emellertid under tiden fullföljas med all kraft.

LO har i annat sammanhang framhållit betydelsen av en utbyggnad av de yrkesmedicinska centralerna. Vad vidare gäller arbetsmedicinska institutets behov har LO yttrat sig i anslutning till betänkandet »Institutet för arbetshygien och arbetsfysiologi» (SOU 1965: 24) samt delvis i yttrande över företagshälsovårdsutredningens betänkande.

SAF vitsordar, att det inom bl. a. handeln med begagnade bilar i inte ringa utsträckning förekommer missförhållanden och avarter av det slag motionärerna anfört. Föreningen finner det angeläget att yrkesinspektionen i större utsträckning än hittills inriktar sin verksamhet på ifrågavarande typ av företag. Föreningen förklarar sig ha svårt att bedöma om det för ändamålet krävs en utökning av yrkesinspektionens personalresurser.

Föreningen finner det också önskvärt att andra offentliga organ — hälsovårdsnämnder, skattemyndigheter m. fl. — med ansvar inom de av motionärerna berörda områdena skärper uppsikten över »rörelser» av det i motionerna berörda slaget. Föreningen är däremot mera tveksam till motionärernas förslag om en utredning.

SHIO, som i ärendet har samrått med Motorbranschens riksförbund, tillstyrker motionerna.

Svenska företagares riksförbund understryker riksdagens tidigare deklarerade uppfattning att något speciellt auktorisationsförfarande inom bilreparationsbranschen inte bör förekomma. Detta skulle innebära ett ingrepp i den fria etableringsrätten som säkerligen även skulle komma att skada konsumenterna.

Förbundet är emellertid helt överens med motionärerna om att expansionen av mindre verkstadsrörelser inte får innebära att yrkeshygien och arbetarskydd eftersätts.

Förbundet tillstyrker utredning av förutsättningarna för en bättre kon-

troll av yrkeshygien och arbetarskydd och att därvid i första hand övervägs kompletteringar av kapaciteten hos yrkesinspektionen.

Kontrollen av sociala trygghetsåtgärder är enligt förbundet en betydligt större fråga och ett mera svårlöst problem. Förbundet rekommenderar här i första hand en större bevakning från de anställdas egen sida vid denna typ av arbetsplatser. Förbundet anför att det av stora grupper företagare uppfattas som högst orättvist att de påläggs uppgifts- och uppbördsskyldigheter av en omfattning som ingen annan grupp i samhället behöver vidkännas och utan någon som helst ersättning. Förbundet kan vittna om en omfattande oro bland mindre företagare för att inte kunna till alla delar uppfylla alla de bestämmelser och skyldigheter som åligger dem gentemot de anställda och samhället.

Utskottet

Motionärerna hemställer om utredning av förutsättningarna för en bättre kontroll av yrkeshygien, arbetarskydd och sociala trygghetsåtgärder med särskild inriktning på sådana mindre företag som bedriver sin verksamhet i mer okontrollerade former.

Utskottet delar motionärernas uppfattning, vilken även bekräftats i remissyttranden, att allvarliga missförhållanden i fråga om yrkeshygien och arbetarskydd kan råda inom företag av den art motionärerna angivit. Det är därför angeläget, att samhället kan förbättra sin tillsyn så att effektiva åtgärder kan sättas in. Denna fråga har tidigare uppmärksammats av riksdagen, som år 1965 i anledning av motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t anhallit om utredning och förslag till effektivisering av tillsynen av arbetarskyddslagstiftningens efterlevnad vid mindre arbetsplatser (andra lagutskottets utlåtande nr 38 år 1965). Kungl. Maj:t har härefter uppdragit åt arbetarskyddsstyrelsen att utreda frågan och framlägga förslag. Utskottet vill betona vikten av att denna utredning genomföres utan tidsutdräkt och leder till åtgärder som är ägnade att tillgodose motionärernas önskemål i denna del.

I vad avser social otrygghet för arbetstagare vid ifrågavarande slag av företag har riksförsäkringsverket framhållit, att de anställdas och deras efterlevandes rätt till förmåner från de obligatoriska socialförsäkringsgrenarna inte är beroende av att arbetsgivaravgifter påförs eller erläggs. Det är uppenbart ett betydande intresse för det allmänna, att riktig debitering och uppbörd kan ske. Det kontrollförfarande som äger rum i samband med bestämmandet av pensionsgrundande inkomst synes emellertid i stort sett vara ägnat att ge underlag för debitering. Införandet av mervärdeskatt med en redovisning som bygger på avräkning mellan ut- och ingående skatt kan även väntas ge ökade kontrollmöjligheter.

I fråga om förmåner som grundas på avtal mellan arbetsmarknadens parter kan uteblivna avgifter från arbetsgivare medföra risk för rättsförlust för arbetstagarna. Det synes i första hand böra ankomma på arbetsmarknadsparterna att verka för en mer betryggande ordning i detta hänseende.

Med hänsyn till vad ovan anförts finner sig utskottet inte böra tillstyrka bifall till motionerna. Utskottet hemställer därför,

att de likalydande motionerna I: 242 och II: 280 icke föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 9 april 1969

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Hedlund (s), Eric Peterson (fp), Axel Kristiansson (cp), Helge Karlsson (s), Karl Gustav Pettersson (s), Ove Karlsson (s), Blomquist (m), fru Grethe Lundblad (s), herrar Axelsson (fp) och Ingvar Andersson (m);

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm (s), herrar Larsson i Borrby (cp), Rimås (fp), fru Ekroth (s), herrar Johansson i Skärstad (cp), Hyltander (fp), Green (s) och Gadd (s).